

BOLDOG-BERNÁD ISTVÁN

„Névnapijára minden jókat édes Druszám”

Kisfaludy Károly tévesen azonosított kapcsolata

Munkácsy János színműíró a *Rajzolatok* 1837-es évfolyamában, *Literátorok levelei* című kétrészes cikkében közreadott egy levélcsomót, amely Virág Benedek, Verseghy Ferenc és Kisfaludy Károly leveleit tartalmazza egy meg nem nevezett személyhez.¹ Ezt a szöveggözlést a kéziratok hiányában Bánóczi József is felhasználta Kisfaludy Károly mindmáig legteljesebb életműkiadásának VI. kötetében, amelyben a Kisfaludy által írt leveleket rendezte sajtó alá. Bánóczi a címzettet Szinnyei József adataira támaszkodva Döme Károllyal azonosította, ugyanis Kisfaludy „druszájának” nevezte őt, emellett egyaránt volt író és egyházi személy.² Az 1768-ban Komáromban született Döme Pozsonyban Kisfaludy Sándor diáktársa volt, bizonyosan ez is közrejátszott abban, hogy őt azonosították címzettként, hiszen bátyján keresztül megismerhette Kisfaludy Károlyt. Bánóczi jó szakemberhez méltóan azonban nem hallgatta el, hogy éppen Kisfaludy egyik levelének utalása mond ellent ennek az azonosításnak: „Sajnálom, hogy elhagyja Pestet, de talán szerencséjére szolgál ezen távozás, ezért megnyugszom.”³ Ez az adat nem fér össze Döme életrajzával, aki 1817-től kezdve Pozsonyban élt. Persze még így is feltételezhetnénk, hogy egy ideig Pesten múltatta az időt, majd visszatért Pozsonyba – ezzel pedig feloldanánk az ellentmondást.

Mielőtt azonban elfogadnánk ezt a korántsem megnyugtató megoldást, érdemes megnéznünk a kontextust, amelyben Kisfaludy Károly levelei helyet kaptak. Az 1822-ben írott levelekben Virág és Verseghy egyaránt költészeti tanácsokkal látták el a címzettet, utóbbi több szigorral, ugyanis bár verselését hibátlanak tartotta, nem tudta elfogadni „új magyarságát”, amelytől mint egyházfit óva intette:

Kár, hogy új magyarsággal van irva, mellynek felállításánn *Tsétsi* zászlója alatt a Cálvinisták és a töllök elcsábított más Literátorok, már száz esztendeje, szinte olly haszonnal dolgoznak, mint hajdan azok, kik a babiloniai tornyot építették, s egymást végtére nem is értették. [...] De kivált Papjainktúl megkívánom azt is, hogy a régi Magyarságtúl, melly az egész Nemzetnél közönséges volt, a mostani Újitoknak kedvéért el ne szakadgyanak, annyival is inkább, mivel tudom, [...] ezen újítóknak tendentiája, aránnya az, hogy esze-

* A szerző 2021-ben szerzett PhD-fokozatot az ELTE Magyar és európai felvilágosodás doktori programjában.

1 MUNKÁCSY János, „Literátorok levelei”, *Rajzolatok* 3 (1837): 766–767, 773–774.

2 KISFALUDY Károly *Minden munkái*, kiad. BÁNÓCZI József, Magyar remekírók, 6 köt. (Budapest: Franklin-Társulat, 1893), 6:476.

3 Döme Károly [?] Kisfaludy Károlynak, [Pest,] 1824. szeptember 24., in uo., 406.

veszett új nyelvek által, melyet ők már legtökéletesebbnek tartanak, a Deák beszédet Hazánkban szükségtelennek tegyék, sőt kiirtsák, azt remélvén, hogy ennek kiirtásával a Deák Anyaszentegyház is dugába dől Papjaival együtt.⁴

Verseghy dörgedelmei egy ifjú papnak vagy papnövendéknek szólnak, ez világosan látszik a levél tartalmából és hangneméből, s ezt erősíti meg a levél megszólítása is: „Tisztelendő Úr! Kedves Öcsém Uram!”⁵

Virág Benedek levelének megszólítása („Édes Károlyom”) ugyan utalhatna egyenrangú baráti kapcsolatra, azonban a levél hangneme megint arra enged következtetni, hogy egy ifjú, útkereső költőnek szól a szöveg. Virág népszerű volt a fiatalok körében, az 1820-as évek legelején Toldy Ferenc is igen sok időt töltött az idős poétával, amiről naplójában is rendre beszámolt.⁶ Verseghy és Virág idősebbek voltak Döménél, a köztük lévő korkülönbség azonban bizonyosan nem indokolt ilyen hangnemet. Virág Benedek levele szerencsére leleplezi számunkra – még ha közvetett módon is – az ismeretlen poétát: „Verseidről ezután irok, azon verseidről, mellyekkel Vurum Püspöknek áldoztál.”⁷ Vurum Józsefhez természetesen több verset is írtak, azonban a levél megadja az évszámot: 1822 körül kell keresnünk a művet és a szerzőjét. Így hamar eljuthatunk Húzly Károlyhoz, a *Méltóságos és főtisztelendő Vurum József urnak, nagyváradai megyés püspöknek tiszteletére a nagyváradai főpásztori székebe lett által kelésekor* című költemény szerzőjéhez. A nagyváradai származású fiatalember Pesten végezte a teológiai képzést, itt is szentelték pappá 1824. október 15-én,⁸ majd ezután visszatért Nagyváradra. Kisfaludy a levelét, amelyben a fiatal pap távozása miatt sajnálkozik, nem sokkal később, november 24-én vetette papírra.

Kisfaludy és Húzly Károly kapcsolatára a Bánóczi-féle kiadásban is megtalálható egy elejtett megjegyzés. Egy Bajza Józsefnek írott levélben Juranics Antal győri püspök pozsonyi tartózkodása kapcsán merül fel a fiatal pap neve: „Huzl Károly által ezt leginkább megértheti.”⁹ Emellett további bizonyítékok kerültek elő kettejük ismertségére vonatkozóan a 20. századi filológiai kutatásoknak köszönhetően is. Verő Leó 1925-ben, egy Bécsben élő rokona gyűjteményéből közölt egy levelet, amelyet Kisfaludy a nagyváradai káptalan jegyzőjéhez, Markovics Mihályhoz intézett 1826 januárjában. E levélben Kisfaludy a számára ismeretlen váradai klerikust egy barátja tanácsára kereste fel: „Huzly Károly barátom, ki eddig Aurorámnak eladását e tájban magára vállalta, most

4 MUNKÁCSY, „Literátorok levelei”, 766–767.

5 Uo., 766.

6 Vö. Dr. TOLDY Ferencz, „Hátrahagyott és kisebb írásai: Első közlemény”, kiad. KARDOS Samu, *Régi okiratok és levelek tára* 2, 4. sz. (1906): 26–33; TOLDY Ferencz, „Hátrahagyott és kisebb írásai: Második közlemény”, kiad. KARDOS Samu, *Régi okiratok és levelek tára* 2, 5–6. sz. (1906): 74–82; TOLDY Ferencz, „Hátrahagyott és kisebb írásai: Harmadik közlemény”, kiad. KARDOS Samu, *Régi okiratok és levelek tára* 2, 7–8. sz. (1906): 64–72.

7 MUNKÁCSY, „Literátorok levelei”, 766.

8 Szinnyei szerencsére igen pontosan adatolta az eseményt. Lásd: SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, 14 köt. (Budapest: Hornyánszky Kiadó, 1896), 4:1481–1482.

9 Kisfaludy Károly Bajza Józsefnek, Pest, [1826.] december 18., in KISFALUDY, *Minden munkái*, 6:418.

Pozsonyban lévén két levele által Tisztelendő Urhoz útasított.”¹⁰ Az Oltványi Ambrus által sajtó alá rendezett Bajza–Toldy levelezésben szintén felbukkan Húzly neve, Toldy egy 1826-os levelében a fontosabb barátaik közt említette őt.¹¹

Mindezek figyelembevételével már egyértelműen kijelenthető, hogy Kisfaludy hét levelének címzettje nem Döme, hanem Húzly Károly, ahogy Verseghy Ferenc és Virág Benedek esetében is.¹²

Kisfaludy és Húzly levélváltásaiból csak Kisfaludy levelei maradtak ránk (Munkácsy szövegközlésének köszönhetően), összesen 7 darab, melyek keletkezése 1824 és 1829 közé tehető, ám ezek utalásaiból egy kiterjedtebb levelezés sejlik fel. Az alábbi listában felsorolom a leveleket az általam helyesnek vélt keltezéssel és sorrendben, amely alapvetően Bánóczi József kutatásain alapul némi kiegészítéssel, illetve közlöm a Bánóczi-féle kiadásban található lapszámukat. Azokat a leveleket is feltüntettem, amelyekre utalást találni a rendelkezésre álló szövegekben.

- 1) [Húzly Károly Kisfaludy Károlynak, 1824. november 24. előtt]
- 2) **Kisfaludy Károly Húzly Károlynak, [Pest, 1824.] november 24. [406–407]**
- 3) **Kisfaludy Károly Húzly Károlynak, Pest, 1825. október 27. [407]**
- 4) [Húzly Károly Kisfaludy Károlynak, 1826. január 2. előtt]
- 5) [Húzly Károly Kisfaludy Károlynak, 1826. január 2. előtt]
- 6) [Húzly Károly Kisfaludy Károlynak, 1826. április 12. előtt]
- 7) [Húzly Károly Kisfaludy Károlynak, 1826. április 12. előtt]
- 8) **Kisfaludy Károly Húzly Károlynak, Pest, 1826. április 12. [407–408]**
- 9) [Húzly Károly Kisfaludy Károlynak, 1827. március 20. előtt]
- 10) **Kisfaludy Károly Húzly Károlynak, Pest, [1827.] március 20. [408–409]**
- 11) **Kisfaludy Károly Húzly Károlynak, Pest, [1827.] december 18. [410]**
- 12) [Húzly Károly Kisfaludy Károlynak, 1828. március 19. előtt]
- 13) **Kisfaludy Károly Húzly Károlynak, Pest, 1828. március 19. [409–410]**
- 14) [Húzly Károly Kisfaludy Károlynak, 1829. január 24. előtt]
- 15) **Kisfaludy Károly Húzly Károlynak, Pest, [1829.] január 24. [411–412]**

A levelek egy részénél a keltezés évszámát csak a bennük lévő utalásokból következtette ki Bánóczi. Mivel elfogadta Munkácsy közlésének sorrendjét időrendként, a fentebbi listában 11. számot kapó levelet 1828. december 18-ára datálta. Azonban a levél utalásai alapján valószínűbbnek tűnik, hogy az egy évvel korábban keletkezett, az 1828. március 19-ei levelet megelőzően. A decemberi levélben szó esik arról, hogy Kisfaludy „tavalý” 1200 forintot veszített az *Aurora* kiadásán.¹³ Ez látszólag illik ahhoz, hogy

10 VERŐ Leó, „Kisfaludy Károly levele Markovics Mihályhoz”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 35 (1925): 130.

11 Toldy Ferenc Bajza Józsefnek, Pest, 1826. március 21., in BAJZA József és TOLDY Ferenc, *Levelezése*, kiad. OLTVÁNYI Ambrus, A magyar irodalomtörténet forrásai 9, 294 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1969).

12 V.ö. Verseghy Ferenc Döme Károlynak [?], h. n., 1822. február 2., in VERSEGHY Ferenc, *Levelezése*, kiad. DONCSEZ Etelka, Magyar írók levelezése, 465 (Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2019).

13 Kisfaludy Károly Húzly Károlynak, Pest, 1827. december 10., in KISFALUDY, *Minden munkái*, 6:410.

ugyanerről az 1200 forintos veszteségről Kisfaludy a márciusi levélben is megemlékezett: „taval 1200 forintot vesztek s az idén is még fele költségemnek künn vagyon”.¹⁴ Ugyancsak erről a veszteségről írt Bárány Ágostonnak is, amikor 1828 legelején elküldte neki az almanach példányait, s itt már konkrétan „tavalyi Aurorá”-t említett, azaz az 1827. évit, hiszen 1827 végén és 1828 elején már az 1828-as, friss évfolyamot terjesztették.¹⁵ 1828 márciusában, amikor a tavalyi veszteségről írt, szintén az 1827. évfolyamot értette alatta, míg az idei kintlévőségei kapcsán már az 1828-ast. Ha azonban a december 10-ei levél is 1828-ban keletkezett, akkor az abban megjelenő „idei Aurora” már 1829-es kellene, hogy legyen, a tavalyi veszteség pedig az 1828-as évfolyamé. Ám ha a levél 1827. december 10. napján kelt, akkor Kisfaludy épp az 1828. évfolyamból küldött példányokat Húzlynak, a tavalyi veszteség pedig a megelőző évfolyamra vonatkozik, azaz az 1827-esre, mint a másik két levél esetében is. Mindezek fényében sokkal valószínűbbnek tűnik, hogy eredetileg a levelek közlésének sorrendjében hiba történt, s ez a decemberi levél 1827-ben keletkezett.

A levelek egy csoportja (4–7.) kapcsán több bizonytalanság felmerül. Ezekről a Markovics Mihálynak írott január 2-ai, illetve a Húzly Károlynak írt áprilisi levelében tett említést Kisfaludy. Mindkétszer két levelet említett, a korábban is idézett levélrészletben azokról számolt be, melyekkel Markovicshoz irányította őt Húzly, az áprilisi levélben pedig két megválaszolatlanról írt, s szabadkozott a kései válaszáért: „Engedelmet kérek, hogy csak két levele után válaszolok; de ezen hallgatást nem feledékenység, hanem atyámnak hirtelen történt halála okozta. Itt nem lévén barátságos levelét sem vettem.”¹⁶ Mivel Kisfaludy édesapja 1826. március 25-én halt meg,¹⁷ így a „barátságos levél” március végén érkezhett meg Pestre, amikor Kisfaludy épp távol volt, tehát nem lehet ugyanarról a két levélről szó mindkét helyen. Így legkevesebb három levelet írt Húzly: kettővel irányította el Markovicshoz, majd márciusban küldte a pénzt, amit Kisfaludy némi késéssel meg is köszönt. Kisfaludy pedig azért nem három megválaszolatlan levélről tett említést, mert amikor 1825 végén Húzly közölte vele, hogy nem tud eljárni az *Aurorák* nagyváradi eladása ügyében, akkor arra a levélre minden bizonnyal válaszolt, s ezután kaphatta meg a végleges iránymutatást Markovics kapcsán. Persze ugyanígy lehet négy, Húzly által írt levélről is szó, sőt több levelet is válhattak ezekben a hónapokban, a rendelkezésre álló kevés adat fényében ez nem tudható bizonyosan. Mivel kétszer két levél került említésre, a fentebbi listában is így jelöltem őket.

Témájukat tekintve az összes ránk maradt levél kapcsolódik az *Aurorához*. Kevés a személyes jellegű megnyilatkozás, ehelyett az almanach terjesztése, a pénzek bevétele, illetve új művek felvétele és a szerkesztés merül fel fő témaként. Nem eldönthető persze, hogy a Kisfaludy és Húzly közötti levelezés kifejezetten ilyen jellegű volt, vagy pedig Húzly csak azokat a leveleket adta oda kiadásra, melyek ilyen tematikájúak voltak. A levelek két csoportra bonthatók. Az egyikben Kisfaludy *Aurorákat* küldött: „Az Au-

14 Kisfaludy Károly Húzly Károlynak, Pest, 1828. március 19., in *uo.*, 6:409.

15 Kisfaludy Károly Bárány Ágostonnak, Pest, 1828. január 6., MTA KIK Kt, Ms 4751/13.

16 Kisfaludy Károly Húzly Károlynak, Pest, 1826. április 12., in KISFALUDY, *Minden munkái*, 6:407–408.

17 BÁNÓCZI József, *Kisfaludy Károly és munkái*, 2 köt. (Pest: Franklin-Társulat, 1883), 192.

rora kijött, ismét bátorkodom kedves Barátom szíves pártfogásába ajánlani, és ha terhére nem lenne, az első alkalommal néhány példányokat leküldök.”¹⁸ A másikban pedig megköszönte az *Aurorák* eladásából származó pénz elküldését: „A hatvan forint. köszönettel vettem –”.¹⁹

Húzly számára nyitva állt a lehetőség az *Aurorában* való publikálásra is: „Én számot tartok jövő dolgozásaira, csak tessék mentől előbb megküldeni, hogy szíves és baráti véleményemet lepletlen kimondhassam.”²⁰ Kisfaludy a fiatal pap két művének megjelenésére is esélyt adott volna, bár csak módosítások után: „B[arátom] uram munkájából kettőt felveszek, ha némely változásokat reám bízni méltóztatna.”²¹ Nem tudjuk, hogy Húzly belement-e a módosításokba, ugyanis nem ismerjük válaszát, s a neve alatt nem jelent meg mű ebben az időben. Ha meg is jelent valamelyik műve az itt említettek közül, akkor bizonyosan álnéven. A sajátjai mellett Húzly egy bizonyos J. M. munkáját is elküldte Kisfaludynak, aki bár a „töredék Regét” visszautasította, más műveket szívesen látott volna a fiatalembertől.²² Rá vonatkozóan sincs több információnk.

Húzly Károly Nagyváradról 1829-ben Szarvasra került át plébánosnak,²³ s ez év januárjára datálható az utolsó levél is. A két esemény között nem biztos, hogy van összefüggés, már csak a levelezés töredékességére való tekintettel sem. Mindenesetre az kijelenthető, hogy a rendelkezésünkre álló levelek épp azon időszakra esnek, amikor Húzly Károly Nagyváradon élt és dolgozott, s így az almanach helyi terjesztésében is részt vehetett. Bár az ezt követő kapcsolattartásra nincs közvetlen forrásunk, Munkácsy, hihetően Húzly saját beszámolójára támaszkodva, arra utalt cikkében, hogy Kisfaludy haláláig jó barátságban állt a levelek címzettjével.²⁴

Az első ízben a *Rajzolatokban* közölt levélcsomó tehát egyértelműen Húzly Károlynak írott levelekből áll. A leveleket ő maga adta át Munkácsynak, akit régről ismerhetett, hiszen mindketten nagyváradiak s nagyjából egyidősek voltak, ráadásul mindketten Pestre mentek tanulni. Munkácsy a cikke bevezetésében hangsúlyozta is a levelek címzettjével fennálló baráti kapcsolatát: „mellyek baráti összeköttetésemnél fogva ahhoz, kihez íratlak, jutának kezembe”.²⁵ Az sem kizárható, éppen Húzly hívta fel Munkácsy figyelmét arra, hogy Kisfaludy az egyik levelében 42 drámájáról tett említést neki. Ez a szöveghely adott alapot Munkácsy számára Toldy Ferenc megvádolására a hagyaték helytelen kezelésével kapcsolatban, hiszen az életműkiadásban közel sem jelent meg ennyi dráma.²⁶

18 Kisfaludy Károly Húzly Károlynak, Pest, 1825. október 27., in KISFALUDY, *Minden munkái*, 6:407.

19 Kisfaludy Károly Húzly Károlynak, Pest, 1828. március 19., in *uo.*, 6:409.

20 Kisfaludy Károly Húzly Károlynak, [Pest, 1824.] november 24., in *uo.*, 6:406.

21 Kisfaludy Károly Húzly Károlynak, Pest, [1827.] március 20., in *uo.*, 6:408.

22 Kisfaludy Károly Húzly Károlynak, Pest, [1827.] március 20., *uo.*, 6:408.

23 SZINNYEI, *Magyar írók élete...*, 4:181.

24 MUNKÁCSY, „Literátorok levelei”, 775.

25 *Uo.*, 766.

26 „És ime, most már az egész Haza színe előtt felhívom dr. Schedel Ferencz urat, ki Kisfaludy Károly minden munkáit kiadá, adjon számot sáfárságáról: hová lett ez írónak, csalhatlan kézirat tanúbizonysága szerint, kész 42 drámaiból huszonegy? és ha sehonnan sem fogna is széles ez országból e kérdés vissz-

Noha Húzly Károly önmagában nem tűnik jelentős személynek az irodalomtörténet-írás számára, Kisfaludy Károly kapcsolatrendszerének nem elhanyagolható tagja, s a neki írt levelek bepillantást engednek az *Aurora* szerkesztésének és terjesztésének munkálataiba.

Summary

ISTVÁN BOLDOG-BERNÁD

„Best wishes for your name day, my dear namesake”

The misidentified relationship of Károly Kisfaludy

Károly Kisfaludy's letters written to Károly Döme were first published in 1837, although without the name of the addressee. The addressed person in the letters is a young priest, whom Kisfaludy greets as his namesake. The addressee of the letters was finally identified as Károly Döme by József Bánóczy in the published lifeworks of Kisfaludy at the end of the nineteenth century. However, research based on the original newspaper publication, on other letters written by Kisfaludy and on letters written by other writers belonging to Kisfaludy's circle shows that it was not Károly Döme, who was Kisfaludy's correspondence partner but a young priest from Nagyvárad called Károly Húzly.

hangozni, mindaddig, míg köteles vagyok hinni, hogy Kisfaludy Károly e levelében barátját megcsalni nem célzotta, hogy őt meghazudtolni semmi oka sem volt, én, ki ez év fordulatán egyszer már, olly vizsásan látám dr. Schedel Ferencz urat a tudós társaságnál is sáfárkodni, ismét azt kérdem: hová lett Kisfaludy Károlynak *huszonegy* drámája? [...] Nem kerültek e azon irások tán egy harmadik kéz által azóta világ elébe? Mindezt valóban érdemes lesz a nagy Közönséggel tudatni, melly az elhunyt íróhoz mindig olly meleg részvéttel mutatkozék.” Lásd: *uo.*, 775. (Az ügy részletes tárgyalása szétfeszítené a dolgozat kereteit, mindenesetre Munkácsy „gyanút oszlatható egyenes választ” nem kapott a későbbiekben sem, nem fogadta el ugyanis, hogy Kisfaludy elégette a műveit, ahogy azt Toldy állította. Lásd: *Rajzolatok* 4 (1838): 151.